

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۱/۱۲/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

تأثیر متغیرهای محیط آموزشی بر نتایج تحصیلی دانش آموزان در مدارس

پاکزاد امیری^۱، ابراهیم قدیری^۲، مهدی خرمی^۳، حسین رشیدی قلعه^۴

۱- کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی دانشگاه بوعلی‌سینا همدان

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب

۳- کارشناسی فقه و اصول اسلامی حوزه علمیه خراسان

۴- کارشناسی ارشد مهندسی مکانیک دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران

چکیده

محیط آموزشی به عنوان بستری که دانش آموزان ساعات زیادی از روز را در آن سپری می‌کنند، نقشی اساسی در یادگیری و پیشرفت تحصیلی آنها ایفا می‌کند. این محیط شامل عوامل مختلفی مانند فضای فیزیکی مدرسه، جو عاطفی و روانی کلاس درس، تعاملات بین معلم و دانش آموز و دانش آموزان با یکدیگر، و همچنین برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی می‌شود. تحقیقات متعددی نشان داده‌اند که بین متغیرهای محیط آموزشی و نتایج تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که، یک محیط آموزشی مثبت و حمایتی می‌تواند به افزایش انگیزه، مشارکت و یادگیری دانش آموزان کمک کند، در حالی که یک محیط آموزشی منفی و نامناسب می‌تواند منجر به کاهش این موارد و افت تحصیلی شود. با توجه به نقش کلیدی که محیط آموزشی در یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ایفا می‌کند، توجه به این موضوع و تلاش برای ایجاد محیطی مناسب و پویا در مدارس، از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است. این امر می‌تواند به ارتقای سطح کیفی آموزش و پرورش و تربیت نسلی فرهیخته و توانمند برای کشور کمک کند. در این مقاله، مروری بر تحقیقات انجام شده در زمینه تاثیر متغیرهای محیط آموزشی بر نتایج تحصیلی دانش آموزان ارائه می‌شود. یافته‌های این تحقیقات نشان می‌دهد که عوامل مختلفی مانند فضای فیزیکی مدرسه، جو عاطفی و روانی کلاس درس، تعاملات بین معلم و دانش آموز و دانش آموزان با یکدیگر، و همچنین برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی، می‌توانند بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر بگذارند.

کلیدواژه‌ها: محیط آموزشی، نتایج تحصیلی، دانش آموزان، مدرسه، یادگیری، پیشرفت تحصیلی.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

آموزش و پرورش یکی از بنیان‌های اساسی توسعه و پیشرفت هر جامعه است. در این راستا، محیط آموزشی به عنوان یک عامل اساسی و تأثیرگذار بر تحصیل و پیشرفت دانش‌آموزان، بسیار حائز اهمیت است. تأثیر محیط آموزشی بر عملکرد و نتایج تحصیلی دانش‌آموزان، از جمله مسائلی است که نیازمند بررسی دقیق و عمیق می‌باشد. با توجه به اهمیت آموزش در توسعه هر جامعه، بررسی تأثیر متغیرهای محیط آموزشی بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان اهمیت بسیاری دارد (برومند و همکاران، ۱۴۰۲). فهم عمیق‌تر از اینکه چگونه عوامل محیطی می‌توانند بر عملکرد تحصیلی تأثیر بگذارند، می‌تواند به مدیران و سیاست‌گذاران آموزشی کمک کند تا راهکارهای بهینه‌تری برای بهبود کیفیت آموزش و پرورش در مدارس ارائه دهند. این متغیرها می‌توانند شامل عوامل مختلفی مانند امکانات فیزیکی مدرسه، انگیزه و روحیه اساتید، روش‌های آموزشی، فضای کلاسی، و ارتباطات میان اعضای جامعه مدرسه باشند. از آنجا که این متغیرها می‌توانند تأثیر مستقیم و غیرمستقیمی بر عملکرد و نتایج تحصیلی داشته باشند، بررسی چگونگی ارتباط آنها با نتایج تحصیلی امری ضروری به نظر می‌رسد (اسدی، ۱۳۸۶).

محیط آموزشی مدرسه به عنوان بستری که معلمان در آن به فعالیت می‌پردازند، نقشی حیاتی در کارایی و کارآمدی آنها ایفا می‌کند. این محیط شامل عوامل متعددی مانند ساختار سازمانی، فرهنگ سازمانی، روابط بین فردی، منابع و امکانات، و رهبری می‌شود که هر کدام به نوبه خود می‌توانند بر عملکرد معلمان تأثیرگذار باشند. معلمان به عنوان رکن اصلی نظام آموزشی، نقشی کلیدی در ارتقای کیفیت آموزش ایفا می‌کنند. لذا، فراهم کردن محیط آموزشی مناسب می‌تواند به افزایش کارایی و کارآمدی آنها و در نهایت ارتقای کیفیت آموزش منجر شود. محیط آموزشی مناسب می‌تواند به افزایش انگیزه و تعهد شغلی معلمان کمک کند. معلمان در محیطی که احساس حمایت، احترام و ارزشمندی می‌کنند، تمایل بیشتری به ارائه کار با کیفیت و تعهد به شغل خود خواهند داشت. محیط آموزشی نامناسب می‌تواند منجر به افزایش استرس و فرسودگی شغلی معلمان شود. این امر می‌تواند به نوبه خود به کاهش کارایی و کارآمدی آنها و همچنین ترک شغل منجر شود (آذری و همکاران، ۱۴۰۲).

با وجود پیشرفت‌های مختلف در زمینه‌های مرتبط با آموزش و یادگیری، معلمان همواره به‌عنوان سرمایه‌های ارزشمند و نیروهای مؤثر در رشد دانش‌آموزان محسوب می‌شوند. استعداد، توانایی، نگرش و شخصیت معلم به صورت پیوسته در شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان ایفای نقش مستقیم می‌کند (انصاف، ۱۳۷۷). در معرض قرار گرفتن معلم در متغیرهای سازمانی نظیر سرپرست، همکار، محیط کار، حقوق و دستمزد و تعامل او با این عوامل موجب بروز حالت‌های عاطفی و ذهنی مثبت و منفی در معلم می‌گردد که تمام فعالیت‌ها و بالاخص عملکرد کاری وی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Andrew, 1962). یکی از این اهداف، شناخت عوامل مؤثر در توفیق سازمان‌هاست. با شناخت این عوامل، می‌توان کارایی و اثربخشی سازمان را افزایش داده و در نهایت عملکرد آنها را بهبود بخشید. اما چگونه است که معلمی در یک مدرسه اثربخش و کارساز بوده و وظایف خود را به خوبی انجام می‌دهد. اما همین معلم پس از انتقال به مدرسه دیگر کارایی خود را از دست می‌دهد؟ در اینجاست که می‌توان گفت: تفاوت مدارس منحصرأ به وضعیت فیزیکی، ساختمان، منابع انسانی و مادی موجود در آن محدود نمی‌شود بلکه هر مدرسه، دارای آداب و رسوم ارزش‌ها، هنجارها و روش‌های علمی مخصوص و نسبتاً پایداری است (برومند و همکاران، ۱۴۰۲).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

این خصوصیات، که به ما اجازه می‌دهد یک مدرسه را از مدرسه‌ی دیگر متفاوت بدانیم، «محیط مدرسه» نامیده می‌شود «جو» اصطلاح وسیعی است که به ادراک معلمان از محیط عمومی کارا طلاق می‌شود و متأثر از سازمان رسمی و غیررسمی، شخصیت افراد، و رهبری سازمان است (اسدی، ۱۳۸۶).

در هر سازمان، می‌توان ابعاد متفاوتی را تشخیص داد که دو بعد مهم آن، بعد اجتماعی و بعد روانی می‌باشند، بعد اجتماعی، موجب اطاعت از قوانین و مقررات و دستیابی به اهداف سازمانی است، بعد روانی، سبب دلگرمی و وابستگی افراد به سازمان است. در صورتی که این ابعاد وجود داشته باشند، می‌توانند موجبات رشد و پویایی گروه را فراهم آورند. بر اساس تحقیقات انجام شده، توجه به بعد روانی سازمان، سبب افزایش کارایی، انگیزش، روحیه و عملکرد کارکنان می‌شود این بعد، نشان دهنده محیط سازمانی است (Achson, 1999).

ادراکاتی که فرد از نوع سازمانی که در آن کار می‌کند، دارد و احساس او نسبت به سازمان برحسب ابعادی مانند استقلال، ساختار سازمانی، پاداش، ملاحظه‌کاری‌ها، صمیمیت و حمایت، و صراحت می‌باشد از آنجاکه محیط مدرسه یک موضوع مهم است، اغلب مشکل است که آن را به‌دقت تعریف کرد. محیط باید به عنوان ویژگی‌هایی بادوام در نظر گرفته شود که ویژگی روان شناختی یک مدرسه معین را توصیف می‌کند. آن را از سایر مدارس متمایز می‌سازد و در رفتار معلمان و دانش آموزان نفوذ می‌کند و همین‌طور احساس روان شناختی است که معلمان و دانش‌آموزان نسبت به آن مدرسه برخوردار هستند «فرهنگ» به مجموعه دست آورده‌ای مادی و تجارب غیرمادی بشر اطلاق می‌شود که از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد و هر نسل ضمن پیرایش پاره‌ای از جنبه‌های آن، خود نیز به پیکره اصلی افزوده و به نسل بعد از خود تحویل می‌دهد (Andrew, 1962).

فرهنگ عموماً به‌عنوان مفاهیم، رفتارها، هنرها، ابزار، علوم و امثال آن در یک جامعه و در یک زمان مشخص تعریف می‌شود نتیجه اینکه محیط سازمانی در تحلیل عملکرد کارکنان بسیار مهم تلقی می‌شود چراکه محیط مدارس بر رفتار معلمان و دانش آموزان تأثیر می‌گذارد. شناخت محیط مدارس به ما کمک می‌کند (انصاف، ۱۳۷۷) که کشمکش‌ها را تشخیص داده و سپس با بررسی آنها در جهت کاهش یا رفع آنها کوشش کنیم با رفع تضاد در محیط کار بین کارکنان و مدیر، نگرش دانش آموزان نسبت به تحصیل مطلوب‌تر خواهد شد. بر اساس تحقیقات انجام شده، توجه به بعد روانی سازمان سبب افزایش کارایی، انگیزش روحیه و عملکرد کارکنان در سازمان می‌گردد. این بعد از سازمان همان محیط سازمانی است و سهم عمده‌ای در اثربخشی سازمان دارد. زمانی گفته می‌شود، افراد خوب کار می‌کنند که بهره‌وری داشته باشند (اتحاد نژاد، ۱۳۸۰).

اهمیت و ضرورت پژوهش

امروزه بهره‌وری خود دلالت بر دو مفهوم مرتبط به هم یعنی اثربخشی و کارایی دارد. اثربخشی معطوف به هدف است لیکن صحبتی در خصوص هزینه‌های انجام شده جهت رسیدن به هدف نمی‌کند. در واقع هر قدر در ازاء ستاده‌های به دست آمده، منابع یا داده‌های کمتری را از دست داده باشیم کارایی بیشتری خواهیم داشت. از این رو هزینه‌ها جایی که کارایی مطرح است مورد توجه قرار می‌گیرند (آذری و همکاران، ۱۴۰۲).

علاوه بر بهره‌وری که برحسب اثربخشی و کارایی سنجیده می‌شود، عملکرد مستلزم اطلاعاتی از قبیل میزان حوادث کار، گردش کار، غیبت‌ها و تأخیرات کارکنان در ورود به محل کار می‌باشد. به این معنی که یک کارمند خوب کسی است که نه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

تنها از نقطه نظر بهره‌وری خوب کار می‌کند. (انصاری، ۱۳۸۹). بلکه همچنین با به موقع حاضر شدن در محل کار یا از دست ندادن اوقات کاری و یا کم کردن حوادث کاری مربوطه، گرفتاری‌ها و مشکلات سازمان را تقلیل می‌دهد چنانچه افراد موجود در یک سازمان، احساس کنند که نیازهای تعلق، ارزش داشتن، احترام و شکوفا شدن آنان تأمین می‌شود به نوعی آرامش روحی و روانی می‌رسند که این شرایط زمینه رشد فرد را فراهم می‌سازد (اسدی، ۱۳۸۶).

تمام این حالات، زمینه ساز بهبود و ارتقای روحیه و افزایش کار و تلاش فرد و در نهایت دست یافتن به اهداف سازمانی می‌گردد. از طرف دیگر سنجش عملکرد کارکنان در سازمان نیز امری حیاتی است. مدیران برای اتخاذ تصمیمات معتبر پرسنلی نیازمند به ارزیابی عملکرد کارکنان می‌باشند. اطلاعات حاصل از ارزیابی عملکرد به عنوان مبنایی برای تعیین احتیاجات آموزشی، ترفیعات، اخراج‌ها، پرداخت حقوق، فوق‌العاده شغل و تخصیص پاداش به کار رفته و مدرکی است که بر اساس آن کارکنان کارآمد، اثربخش و یا بالعکس درجه‌بندی می‌شوند. تبعات ناشی از این ارزیابی برای مدیریت و کارکنان در همه سازمان‌ها اهمیت برجسته‌ای دارد (اچسون، ۱۹۹۹).

اکثریت سازمان‌ها در پی بهبود عملکرد کارکنان خود هستند از این رو بررسی رابطه حالات روحی و روانی افراد با رفتار و عملکرد آنان نیاز همیشگی آنها بوده و بسیار با اهمیت و ضروری می‌باشد. نتایج این تحقیق می‌تواند به مدیران کمک کند تا رابطه محیط سازمانی مدارس با عملکرد دبیران را دریافته و با کاربرد روش‌های صحیح در بهبود شرایط حاکم بر مدرسه و ایجاد آمادگی در کارکنان خود برای بهبود عملکرد اقدام نمایند. منظور از جوسازمانی، اهمیت انسانی است که کارکنان یک سازمان در آن به انجام وظایف خود می‌پردازند. گاهی منظور از جوسازمانی نقطه‌نظری می‌باشد که به طور مشترک و در رابطه با شیوه رفتار کارکنان یک سازمان در بین بیشتر مدیران عالی آن سازمان وجود دارد (Anderson, 1998).

یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها در زندگی اجتماعی بشر امروزی مدیریت است. به کمک این فعالیت، اهداف و مأموریت‌های سازمان تحقق می‌یابد و از منابع و امکانات موجود بهره برداری می‌شود و توانایی‌ها و استعداد‌های انسان‌های درون سازمان از قوه به فعل در می‌آید. در این میان، مدیران سازمان‌های آموزشی نقش حساس و حیاتی دارند. مدیران آموزشی باید دارای توانایی‌ها و مهارت‌های خاصی باشند تا بتوان با کمال اطمینان سرنوشت تربیتی کودکان و نوجوانان را به دست آنها سپرد. دانش و آگاهی و مهارت‌های مدیر باید قبل از پرداختن به مدیریت در حدی باشد که نیاز به آموزش و خطاهای مکرر نباشد، زیرا هر خطا و آزمایشی همراه با زیان‌های بزرگی خواهد بود که بسیاری از آنها جبران‌ناپذیر است (آذری و همکاران، ۱۴۰۲).

در این مقاله، رابطه بین محیط آموزشی و نتایج تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار می‌گیرد. یافته‌های تحقیقات نشان می‌دهد که محیط آموزشی مناسب می‌تواند به افزایش نتایج تحصیلی دانش‌آموزان منجر شود. عواملی مانند ساختار سازمانی، فرهنگ سازمانی، روابط بین فردی، منابع و امکانات، و رهبری از جمله عوامل مهمی هستند که در محیط آموزشی بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان تاثیرگذار هستند. در این مقاله، راهکارهایی برای بهبود محیط آموزشی و ارتقای نتایج تحصیلی دانش‌آموزان ارائه می‌شود.

تأثیر متغیرهای محیط آموزشی بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس

همانطور که در مقدمه مقاله ذکر شد، محیط آموزشی به عنوان بستری که دانش‌آموزان ساعات زیادی از روز را در آن سپری می‌کنند، نقشی اساسی در یادگیری و پیشرفت تحصیلی آنها ایفا می‌کند. این محیط شامل عوامل مختلفی می‌شود که هر کدام می‌توانند به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر بگذارند. در ادامه به بررسی برخی از مهم‌ترین این متغیرها و نحوه تأثیر آنها بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌پردازیم:

۱. فضای فیزیکی مدرسه:

- وضعیت کلاس درس: نورپردازی، تهویه مناسب، دمای مطلوب، نظافت و چیدمان مناسب کلاس درس می‌تواند در تمرکز و یادگیری دانش‌آموزان تأثیر بسزایی داشته باشد.
- امکانات آموزشی: دسترسی به کتابخانه، آزمایشگاه، تجهیزات ورزشی و سایر امکانات آموزشی می‌تواند به غنی‌تر شدن برنامه‌های درسی و افزایش انگیزه دانش‌آموزان برای یادگیری کمک کند.
- حیاط مدرسه: فضای سبز و محوطه باز مدرسه می‌تواند محلی برای بازی و تفریح دانش‌آموزان باشد و به آنها در تخلیه انرژی و بازگشت به کلاس با روحیه‌ای شاداب کمک کند (اسدی، ۱۳۸۶).

۲. جو عاطفی و روانی کلاس درس:

- رابطه معلم و دانش‌آموز: برقراری رابطه صمیمی و مبتنی بر احترام بین معلم و دانش‌آموز می‌تواند به افزایش انگیزه و مشارکت دانش‌آموزان در کلاس درس کمک کند.
- حمایت اجتماعی: احساس حمایت از سوی معلم و همکلاسی‌ها می‌تواند به دانش‌آموزان در غلبه بر مشکلات و چالش‌های تحصیلی کمک کند.
- انضباط کلاس: برقراری نظم و انضباط در کلاس درس می‌تواند به ایجاد محیطی آرام و متمرکز برای یادگیری دانش‌آموزان کمک کند (اچسون، ۱۹۹۹).

۳. تعاملات بین دانش‌آموزان:

- کار گروهی: انجام فعالیت‌های آموزشی به صورت گروهی می‌تواند به دانش‌آموزان در یادگیری مهارت‌های همکاری، همدلی و حل مسئله کمک کند.
- رقابت سالم: وجود رقابت سالم در بین دانش‌آموزان می‌تواند به آنها انگیزه دهد تا تلاش بیشتری برای یادگیری و پیشرفت تحصیلی خود انجام دهند.
- حمایت همسالان: حمایت و تشویق همسالان می‌تواند به دانش‌آموزان در افزایش اعتماد به نفس و انگیزه برای یادگیری کمک کند.

۴. برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی:

- مرتبط بودن با نیازها و علایق دانش‌آموزان: برنامه‌های آموزشی باید به گونه‌ای طراحی شوند که با نیازها و علایق دانش‌آموزان مرتبط باشند تا آنها را به یادگیری علاقمند کنند.
- استفاده از روش‌های تدریس متنوع: استفاده از روش‌های تدریس متنوع مانند تدریس مستقیم، بحث و گفتگو، کار گروهی و فعالیت‌های عملی می‌تواند به یادگیری عمیق‌تر و پایدارتر دانش‌آموزان کمک کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

• ارزشیابی مستمر: ارزشیابی مستمر از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند به آنها در شناسایی نقاط قوت و ضعفشان و تلاش برای رفع نقاط ضعفشان کمک کند (برومند و همکاران، ۱۴۰۲).

۵. وضعیت اقتصادی و اجتماعی:

- فقر: دانش‌آموزانی که در خانواده‌های فقیر زندگی می‌کنند، ممکن است با کمبود امکانات اولیه مانند غذای کافی، پوشاک مناسب و سرپناه امن روبرو باشند. این کمبودها می‌تواند بر سلامت جسمی و روانی آنها و در نتیجه بر توانایی آنها در یادگیری و تمرکز در کلاس درس تاثیر منفی بگذارد.
- عدم دسترسی به آموزش: در برخی از مناطق محروم، ممکن است به اندازه کافی مدرسه و معلم وجود نداشته باشد و یا مدارس از امکانات و تجهیزات آموزشی لازم برخوردار نباشند. این امر می‌تواند منجر به عدم دسترسی دانش‌آموزان به آموزش با کیفیت و در نتیجه افت تحصیلی آنها شود.
- خشونت: دانش‌آموزانی که در معرض خشونت در خانه یا محله خود قرار دارند، ممکن است از نظر عاطفی و روانی آسیب دیده باشند و در تمرکز بر تحصیل خود دچار مشکل شوند (مقدسی و کرمی زندی، ۱۴۰۲).

۶. سلامت جسمی و روانی:

- سوء تغذیه: سوء تغذیه می‌تواند منجر به ضعف جسمانی، خستگی و کمبود تمرکز در دانش‌آموزان شود.
- بیماری: بیماری‌های جسمی می‌توانند باعث غیبت دانش‌آموزان از مدرسه و افت تحصیلی آنها شوند.
- مشکلات سلامت روان: مشکلاتی مانند اضطراب، افسردگی و اختلالات یادگیری می‌توانند بر توانایی دانش‌آموزان در یادگیری و تمرکز در کلاس درس تاثیر منفی بگذارند.

معلمانی می‌توانند با شناسایی دانش‌آموزانی که با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی یا مشکلات سلامت جسمی و روانی روبرو هستند، به آنها کمک کنند. آنها می‌توانند با این دانش‌آموزان به صورت جداگانه کار کنند، به آنها در انجام تکالیفشان کمک کنند و آنها را به منابع حمایتی مناسب ارجاع دهند. وضعیت اقتصادی و اجتماعی و سلامت جسمی و روانی از جمله عواملی هستند که می‌توانند به طور قابل توجهی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تاثیر بگذارند. با اتخاذ تدابیر مناسب در سطوح مختلف می‌توان به این دانش‌آموزان کمک کرد تا از موانع موجود عبور کنند و به پتانسیل کامل تحصیلی خود دست پیدا کنند. متغیرهای مختلفی در محیط آموزشی وجود دارند که می‌توانند بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان تاثیر بگذارند. با توجه به این امر، ایجاد محیطی مناسب و پویا در مدارس که در آن تمام این متغیرها به طور مطلوب مورد توجه قرار بگیرند، از اهمیت بالایی برخوردار است. این امر می‌تواند به ارتقای سطح کیفی آموزش و پرورش و تربیت نسلی فرهیخته و توانمند برای کشور کمک کند.

ارتباط مفاهیم محیط آموزشی، کارایی و نتایج تحصیلی

محیط آموزشی: محیط آموزشی به مجموعه از عوامل، شرایط، فرآیندها و ارتباطاتی اطلاق می‌شود که در یک سازمان وجود دارد و بر تعاملات، رفتارها و عملکرد اعضای آن سازمان تأثیر می‌گذارد. این عوامل شامل ساختار سازمانی، فرهنگ سازمانی، سیاست‌ها و رهبری می‌شوند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کارایی: کارایی به میزان انجام دادن یک کار با بهترین روش‌ها و استفاده از منابع موجود به صورت بهینه اشاره دارد. در زمینه آموزش و پرورش، کارایی معلمان به میزان توانایی‌شان در ارائه محتوا و آموزش به دانش‌آموزان و انجام وظایف مربوط به آموزش و پرورش مربوط است.

کارآمدی معلمان: کارآمدی معلمان به توانایی آن‌ها در دستیابی به اهداف آموزشی و پرورشی و تأثیرگذاری مثبت بر عملکرد و پیشرفت دانش‌آموزان اشاره دارد. این شامل مهارت‌ها، دانش فنی، استفاده از روش‌های آموزشی موثر و توانایی مدیریت کلاسی است.

رابطه بین این مفاهیم به این صورت است که محیط آموزشی به عنوان یک فضای اطرافیان و تعاملی، تأثیر مستقیمی بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان دارد. یک محیط آموزشی سالم و سازنده، با ارائه شرایط و فرصت‌های مناسب برای رشد و پیشرفت معلمان، می‌تواند کارایی آن‌ها را بهبود بخشد و کارآمدی آن‌ها را افزایش دهد. به عنوان مثال، در یک محیط آموزشی با فرهنگی محیطی پذیرا و حمایت‌کننده، معلمان قادرند بهترین استراتژی‌ها و روش‌های آموزشی را به کار بگیرند و از دانش و مهارت‌های خود به بهترین نحو استفاده کنند که این امر بهبود کارایی و کارآمدی آن‌ها را تسهیل می‌کند.

به عنوان یک نتیجه دیگر، کارایی معلمان می‌تواند به عنوان یک مؤثر برای اندازه‌گیری کیفیت محیط آموزشی در یک مدرسه یا سازمان آموزشی مورد استفاده قرار گیرد. اگر کارایی معلمان بهبود یابد، این می‌تواند نشان دهنده بهبود محیط آموزشی وجود داشته باشد. از سوی دیگر، کارآمدی معلمان نیز می‌تواند مؤثر در بهبود کارایی و عملکرد سازمانی به طور کلی باشد، زیرا معلمان باعث تأثیرگذاری مستقیم بر پیشرفت و موفقیت دانش‌آموزان می‌شوند (اچسون، ۱۹۹۹).

دیدگاه‌های مختلف در مورد شکل‌گیری محیط آموزشی

رویکرد ساختاری: این رویکرد اساساً جوسازمانی را به عنوان ویژگی‌های وابسته به سازمان در نظر می‌گیرد که این ویژگی‌ها مربوط به خود سازمان و مستقل از اعضای آن است. رویکرد ساختاری ما را به ارتباط بین هدف و معیارهای ادراکی جوسازمانی هدایت می‌کند (اتحاد نژاد، ۱۳۸۰).

موقعیت‌های واقعی در شرایط سازمانی عامل تعیین‌کننده نظرات، ارزش‌ها و ادراکات کارکنان از وقایع سازمان است. بنابراین ابعاد مختلف سازمان مانند: اندازه سازمان، میزان تمرکز در تصمیم‌گیری، تعداد سطوح در سلسله مراتب، ماهیت تکنولوژی و حوزه‌های که قوانین رسمی و خط‌مشی‌های رفتاری را مشخص می‌سازد، در تعیین و شکل‌گیری جوهای مختلف مؤثر خواهند بود (انصاف، ۱۳۷۷). رویکرد ادراکی: رویکرد ادراکی که می‌توان آن را رویکرد ادراکی - روان‌شناختی نیز نامید. اساس و ریشه جوسازمانی را در اعضای سازمان متمرکز می‌داند این رویکرد بر این فرض استوار است که افراد متغیرهای موقعیتی را به روشی که از لحاظ روان‌شناختی برای آنها معنی‌دار است، تعبیر و تفسیر نموده و به آن پاسخ می‌دهند (اسدی، ۱۳۸۶).

بنابراین بر اساس این رویکرد، جوسازمانی وابسته به ادراک کارکنان است. رویکرد تعاملی: اساس این رویکرد بر آن است که جوسازمانی حاصل تعامل میان اعضای سازمان و موقعیت‌های سازمانی است. بنابراین همان گونه که برخی از محققین جوسازمانی را به درستی به عنوان محصول ترکیب ویژگی‌های شخصیتی و عناصر ساختاری سازمان تعریف کرده‌اند، این رویکرد نیز به ماهیت این ارتباط متقابل توجه کرده و نقش آن را به عنوان یک عامل اساسی در شکل‌گیری جوسازمانی معرفی می‌کند. رویکرد فرهنگی: رویکرد فرهنگی نوع تکامل یافته رویکرد تعاملی است (Andrew, 1962).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

طبق این رویکرد گروه‌های سازمانی یک حس مشترک از ارزش‌ها، تاریخ، مقاصد و اهدافی که حاصل تعبیر و تفسیر جمعی است را ایجاد می‌کند. رویکرد فرهنگی بر این مطلب تأکید دارد که گروه‌ها در بردارنده ارزش‌ها، هنجارها، اطلاعات حاصل از توافق جمعی و معانی که به طور تاریخی شکل گرفته‌اند می‌باشند بنابراین در این رویکرد، جوسازمانی از فرهنگ سازمانی ناشی می‌شود و فرهنگ سازمانی که همان نمادها، هنجارهای رفتاری، مفروضات و باورهای سازمانی و ... است در شکل‌گیری محیط آن نقش اساسی دارد (اچسون، ۱۳۸۰).

مدیریت کارکردن با و به وسیله دیگران است ضمن آنکه مدیران وظایف و فعالیت‌های متنوع و پیچیده‌ای انجام می‌دهند. هیچ مدیری نمی‌تواند برای انجام کارهای مربوط به شغلی تنها بر کوشش‌های فردی خود تکیه کند. بر این اساس داشتن مهارت و توانمندی‌های مختلفی برای مدیران صرف نظر از نوع فعالیت و مأموریت سازمان‌شان ضرورت پیدا می‌کند. مدیر باید قادر باشد کارهایی که افراد او انجام خواهند داد را برنامه‌ریزی کند، معیارهایی که باید به آنها رسید را تعیین کند، آنها را سازمان دهد، وظایف را مشخص کند و سرانجام دقت کند که جریان فعالیت‌های افراد و بخش‌های مختلف با یکدیگر هماهنگ باشد. در تمام این فعالیت‌ها مدیران از مهارت‌هایی بهره می‌گیرند که در اصطلاح به آنها مهارت‌های مدیریتی گفته می‌شود.

اهمیت مدیریت و توسعه، توجه به مدیریت را در اولویت قرار داده است امروزه در مقایسه با گذشته ایفای نقش مدیریت یا به عبارتی هماهنگ ساختن فعالیت‌ها و امکانات سازمان در جهت وصول به اهداف سازمان، به لحاظ وسعت ارتباطات، قلمرو و پیچیدگی اهداف و وظایف سازمان و نیز گسترش پیچیدگی افکار و انتظارات کارکنان و مهارت‌های استفاده از تجهیزات بسیار دشوارتر شده است. با توجه به مواردی که اشاره شد چنین به نظر می‌آید که مدیران جهت رسیدن به اهداف مورد نظرشان نیازمند داشتن مهارت‌هایی می‌باشند (حسنوند و همکاران، ۱۴۰۱).

یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها در زندگی اجتماعی بشر امروزی مدیریت است. به کمک این فعالیت، اهداف و مأموریت‌های سازمان تحقق می‌یابد و از منابع و امکانات موجود بهره برداری می‌شود و توانایی‌ها و استعداد‌های انسان‌های درون سازمان از قوه به فعل در می‌آید. در این میان، مدیران سازمان‌های آموزشی نقش حساس و حیاتی دارند. مدیران آموزشی باید دارای توانایی‌ها و مهارت‌های خاصی باشند تا بتوان با کمال اطمینان سرنوشت تربیتی کودکان و نوجوانان را به دست آنها سپرد. دانش و آگاهی و مهارت‌های مدیر باید قبل از پرداختن به مدیریت در حدی باشد که نیاز به آموزش و خطاهای مکرر نباشد، زیرا هر خطا و آزمایشی همراه با زیان‌های بزرگی خواهد بود که بسیاری از آنها جبران‌ناپذیر است.

پیشنهادهای کاربردی برای بهبود محیط آموزشی و افزایش نتایج تحصیلی دانش‌آموزان

برای بهبود محیط آموزشی و افزایش نتایج تحصیلی دانش‌آموزان می‌توانید به موارد زیر توجه کنید:

۱. توسعه فرهنگ سازمانی سازنده: ایجاد یک فرهنگ سازمانی که از ارزش‌های مثبت، انگیزه‌دهنده و حمایت‌کننده برخوردار باشد. این شامل ارزش‌هایی مانند همکاری، احترام متقابل، ارتقاء حرفه‌ای، و انگیزش برای بهبود مشترک است.
۲. ارتقاء ساختار سازمانی: اصلاح ساختار سازمانی به نحوی که فرآیندها و وظایف روشن و قابل فهم باشند و اعضای سازمان بتوانند به بهترین شکل ممکن هماهنگی کنند (حسنوند و همکاران، ۱۴۰۱).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳. ارائه آموزش‌های حرفه‌ای: ارائه آموزش‌هایی که به معلمان کمک کند مهارت‌های فنی، فراشناختی و روانشناختی خود را بهبود بخشند و به روز رسانی دانش و مهارت‌های آن‌ها را تسهیل کند.
 ۴. حمایت از رهبری موثر: تأمین رهبرانی که قادر به ایجاد ارتباطات مثبت، انگیزش بخش و اثربخش با معلمان هستند. این شامل ارائه بازخورد سازنده و ایجاد فضای باز و مشارکتی است.
 ۵. فراهم کردن منابع و امکانات لازم: اطمینان از دسترسی به منابع آموزشی و فناوری، تجهیزات آموزشی مدرن و فضاهای آموزشی مناسب برای تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری معلمان.
 ۶. ارزیابی و بازخورد مداوم: برگزاری ارزیابی‌های منظم برای اندازه‌گیری کیفیت عملکرد معلمان و ارائه بازخورد سازنده به آن‌ها برای بهبود عملکرد و کاراییشان.
 ۷. ترویج فضای کاری مثبت: ایجاد فضای کاری که از تعاملات مثبت و پشتیبانی از یکدیگر تشکیل شده باشد و معلمان را تشویق به اشتراک گذاری ایده‌ها و تجاربشان داشته باشد (آذری و همکاران، ۱۴۰۲).
 ۸. تشویق به توسعه حرفه‌ای: ارائه فرصت‌ها و امکانات برای رشد و توسعه حرفه‌ای معلمان، از طریق شرکت در دوره‌های آموزشی، کارگاه‌ها، و همایش‌های تخصصی، و همچنین تشویق به شرکت در فعالیت‌های پژوهشی و مشارکت در پروژه‌های نوآورانه.
 ۹. ایجاد فضایی برای تبادل تجارب: ایجاد فرصت‌هایی برای معلمان برای تبادل تجارب، ایده‌ها و روش‌های آموزشی خود، از طریق گروه‌های حرفه‌ای، کارگاه‌های تجربی، یا ایجاد شبکه‌های اجتماعی حرفه‌ای.
 ۱۰. توجه به رفاه و آرامش معلمان: ارائه حمایت‌های اجتماعی و روانشناختی برای معلمان، از طریق ارائه خدمات مشاوره، برنامه‌های توازن کار و زندگی، و فراهم کردن فضایی برای استراحت و بازیابی انرژی.
 ۱۱. ارتقاء شفافیت و انعطاف‌پذیری: اطمینان از شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها و ارتباطات سازمانی، و ایجاد انعطاف‌پذیری در سیاست‌ها و رویه‌های سازمانی، تا معلمان احساس داشته باشند که نظرات و نیازهایشان مورد توجه قرار می‌گیرد.
 ۱۲. تشویق به همکاری و تعامل: ایجاد فرصت‌هایی برای همکاری و تعامل بین معلمان، از طریق تشکیل گروه‌های کاری، پروژه‌های تیمی، و فرآیندهای مشارکتی در تصمیم‌گیری‌های سازمانی (مقدسی و کرمی زندی، ۱۴۰۲).
- با اعمال این اقدامات، محیط آموزشی مدرسه یا سازمان آموزشی بهبود یافته و نتایج تحصیلی دانش‌آموزان نیز بهبود یافته و به نتیجه‌گیری بهتری در فرآیند آموزش و پرورش دست خواهد یافت.

نتیجه گیری

محیط آموزشی نقشی اساسی در یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. این محیط شامل عوامل مختلفی مانند فضای فیزیکی مدرسه، جو عاطفی و روانی کلاس درس، تعاملات بین معلم و دانش‌آموز و دانش‌آموزان با یکدیگر، و همچنین برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی می‌شود. تحقیقات متعددی نشان داده‌اند که بین متغیرهای محیط آموزشی و نتایج تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که، یک محیط آموزشی مثبت و حمایتی می‌تواند به افزایش انگیزه، مشارکت و یادگیری دانش‌آموزان کمک کند، در حالی که یک محیط آموزشی منفی و نامناسب می‌تواند منجر به کاهش این موارد و افت تحصیلی شود (برومند و همکاران، ۱۴۰۲). علاوه بر متغیرهای محیط آموزشی، عواملی مانند وضعیت اقتصادی و اجتماعی و

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

سلامت جسمی و روانی دانش‌آموزان نیز می‌توانند بر پیشرفت تحصیلی آنها تاثیر بگذارند. دانش‌آموزانی که از خانواده‌های محروم و کم‌برخوردار هستند، یا با مشکلات سلامت جسمی و روانی روبرو هستند، ممکن است با چالش‌های بیشتری در زمینه تحصیل مواجه شوند.

با توجه به اهمیت تاثیر محیط آموزشی و سایر عوامل بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، لازم است که اقدامات موثری برای ایجاد محیطی مناسب و پویا در مدارس و همچنین برای رفع چالش‌های موجود در زمینه تحصیل دانش‌آموزان نیازمند و دانش‌آموزانی که با مشکلات سلامت جسمی و روانی روبرو هستند، انجام شود. این امر می‌تواند به ارتقای سطح کیفی آموزش و پرورش و تربیت نسلی فرهیخته و توانمند برای کشور کمک کند. یافته‌های تحقیقات نشان می‌دهد که محیط آموزشی مناسب می‌تواند به افزایش نتایج تحصیلی دانش‌آموزان منجر شود. عواملی مانند ساختار سازمانی، فرهنگ سازمانی، روابط بین فردی، منابع و امکانات، و رهبری از جمله عوامل مهمی هستند که در محیط آموزشی بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان تاثیرگذار هستند. بر اساس یافته‌های این مقاله، می‌توان نتیجه گرفت که بهبود محیط آموزشی می‌تواند به عنوان یک راهبرد کلیدی برای ارتقای نتایج تحصیلی دانش‌آموزان در نظر گرفته شود. برای تحقق این امر، لازم است اقداماتی در جهت بهبود هر یک از عوامل ذکر شده در بالا صورت گیرد. بهبود محیط آموزشی نه تنها به نفع معلمان است، بلکه می‌تواند به ارتقای کیفیت آموزش و پرورش و در نهایت به نفع جامعه باشد (حسنوند و همکاران، ۱۴۰۱).

نگرش‌ها و ابعاد مدیریتی قادر به تعیین محیط سازمانی مدارس و نتایج تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشند. دیدگاه معلمان در مورد مهارت‌های فنی، انسانی و ادراکی مؤثر بر کارایی و کارآمدی متفاوت است. ماهیت محیط‌های اجتماعی کار در مدارس از موضوعات مورد توجه مطالعات مختلف در زمینه علوم رفتاری و اجتماعی است. به دست آورده‌های نگرش دقیق از جو موجود در محیط‌های سازمانی، پژوهشگران را برای بررسی متغیرهای مؤثر بر کارایی و کارآمدی و رابطه آن‌ها با عوامل دیگر بیش از پیش ترغیب نموده است. از این رو پژوهش‌ها درباره محیط سازمانی و کارایی و کارآمدی و رابطه آن‌ها با رویکردهای گوناگون به انجام رسیده است (مقدسی و کرمی زندی، ۱۴۰۲).

بر اساس مطالعات و پژوهش‌های انجام شده، مشخص شد که محیط آموزشی مناسب و سازنده می‌تواند تأثیر مهمی بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد. عواملی همچون فرهنگ سازمانی، ساختار سازمانی، حمایت مدیریت و رهبری مؤثر از جمله اجزای مؤثر در ایجاد یک محیط آموزشی سالم برای معلمان هستند. به منظور بهبود نتایج تحصیلی دانش‌آموزان، لازم است توجه به بهبود محیط آموزشی مدرسه یا سازمان آموزشی شود. با ایجاد یک فرهنگ سازمانی سازنده، ارتقاء ساختار سازمانی، ارائه آموزش‌های حرفه‌ای، حمایت از رهبری مؤثر، و ایجاد فضایی مناسب برای تعامل و همکاری، می‌توان به بهبود نتایج تحصیلی دانش‌آموزان و در نهایت بهبود کیفیت آموزش و پرورش در سازمان آموزشی دست یافت. مدیران مدارس نقش تعیین کننده‌ای در محیط آموزشی مدارس دارند و نگرش مثبت و صحیح از سوی آن‌ها و تلاش مستمر در جهت رفع فشارهای سازمانی بر معلمان می‌تواند رضایت شغلی و به تبع آن کیفیت عملکرد معلمان را به شکل مؤثری بهبود بخشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع

۱. اتحاد نژاد، شاپور (۱۳۸۰). نظر دبیران در خصوص میزان مهارت‌های اثر بخش مدیران و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دبیرستان‌های شهر شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
۲. اچسون، کیت و دامین گال، مردیت (۱۹۹۹). نظارت و راهنمایی تعلیمات کاربرد فنون کلینیکی ترجمه محمدرضا بهرنگی، تهران: کمال تربیت.
۳. اسدی، حمید (۱۳۸۶). بررسی میزان رضایت شغلی کارکنان دانشکده علوم پزشکی شهید
۴. الوانی، سید مهدی (۱۳۷۶). مدیریت عمومی، چاپ دهم، تهران: نشر نی
۵. انتصاری، ناهید (۱۳۷۹). بررسی نیازهای آموزشی در سه مهارت‌های فنی، انسانی و ادراکی و ارائه الگوی مناسب برای آموزش ضمن خدمت به مدیران مدارس راهنمایی دخترانه تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
۶. آذری، هاجر و رضائی بنام، ساناز و رضانیپور باروق، مریم، (۱۴۰۲)، اثربخشی و پیوستگی توانمند سازی و سلامت سازمانی در محیط مدارس، اولین همایش بین المللی جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی و آموزش و پرورش با رویکرد نگاهی به آینده، بوشهر.
۷. برومند، شیدا و بیرانوند، نگین و بابانژاد، مریم و حسین پور، سمیرا، (۱۴۰۲)، ارتباط بین محیط آموزشی و میزان تمرکز دانش آموزان، اولین کنفرانس بین المللی حقوق، مدیریت، علوم تربیتی، روانشناسی و مدیریت برنامه ریزی آموزشی، تهران.
۸. بهشتی بر مبنای نظریه دو عاملی هرزبرگ، پایان‌نامه فوق لیسانس رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی.
۹. حسونند، سمیه و عزیزالهی، فریبا و بابانژاد، مریم و برومند، شیدا، (۱۴۰۱)، تاثیر محیط آموزشی بر روحیه و تمرکز دانش آموزان، دومین کنفرانس بین المللی ایده‌های نوین در فقه، حقوق و روانشناسی، تهران.
۱۰. مقدسی، افشین و کرمی زندی، سمیه، (۱۴۰۲)، نقش فرهنگ سازمانی در ایجاد یک محیط چابک و نوآورانه، ششمین همایش بین المللی مدیریت، حسابداری و اقتصاد در توسعه پایدار، مشهد.

11. Anderson, Carl A. (1998). Management: skill function Organization performance, 2nd edition. Mc Graw Hill.
12. Andrew W. Haloin and Don B. Croft (1962). The Organizational Climate of School ,Washington, DC: U.S. Office of Education, Research Project, Contract, SAE 543-8639, August 1962), pp.175-176 .
13. Gottfredson, G.D. (1987). Peer group interventions to reduce the risk of delinquent behaviour: A selective review and a new evaluation. Criminology. 25,671-714.
14. Haeselager, G.J.T., & van Lieshout, C.F.M. (1992). Social and affective adjustment of self- and peer-reported victims and bullies. Paper presented at the European Conference on Developmental Psychology, Seville, Spain.

15. Hirano, K. (1992). Bullying and victimization in Japanese classrooms. Paper presented at the European Conference on Developmental Psychology, Seville, Spain.
16. Junger, M. (1990). Intergroup bullying and racial harassment in the Netherlands. *Sociology and Social Research*, 74 ,65-72.
17. Kazdin, A.E. (1987). Treatment of antisocial behaviour in children: Current status and future directions. *Psychological Bulletin*. 102, 187-203.
18. Lagerspetz, K.M., Bjorkqvist, K., Berts, M., & King, E. (1982). Group aggression among school children in three schools. *Scandinavian Journal of Psychology*, 23,45-52.
19. Loeber, R., & Dishion, T. (1983). Early predictors of male delinquency: A review. *Psychological Bulletin*, 94,69-99.
20. Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (1986). Family factors as correlates and predictors of conduct problems and juvenile delinquency. In M.Tonry & N. Morris (Eds.), *Crime and justice*, Vol. 7 (pp. 29-149). Chicago: University of Chicago Press.